

HELSETILSYNET

tilsyn med sosial og helse

Sisdoallu

Fágaidrasttideapmi eaktuda sosialfágalašvuoda ja fágalašvuoda dearvvašvuoda hárrái	2
DPS-geahčču lea bures jodus	3
Dárbu buorebut stivret ja oktiilheivehit bálvalusaid mánáide geat dárbbasit veahki	5
Logut ja faktadieđut – Geahččodieđáhus 2008	7

Stáhta Dearvvašvuodageahčču almmuhan.
Ovddasvástideaddji doaimmaheaddji: Lars E. Hanssen.
Doaimmahusjoavku: Magne Braaten, Helge Høifødt, Sverre Nesheim, Finn Pedersen
(jodiheaddji), Nina Vedholm ja Berit Austveg.

Engelasgillii jorgalan: Linda Grytten
Sámegillii jorgalan: Inger-marie Oskal

Gráfalaš hábmen ja prenten: 07 Gruppen. Lohku 20000
Illustrašuvnnat: M M Malvin.

Bordojuvvon Times new Roman 10,2/12,6 čgt. Edixlon 1209 báhprii.

ISSN 1501-8083

Geahččodieđáhusat internehtas:
www.helsetilsynet.no/tilsynsmelding.

Prentejuvvon gáhppálagaid sáhtát dingot dáppe: Statens helsetilsyn, Postboks 8128
Dep, 0028 Oslo, telefóvdna 21 52 99 00, telefákša 21 52 99 99
[epoasta trykksak@helsetilsynet.no](mailto:epoasta.trykksak@helsetilsynet.no).

Oaiviliid ja gažaldagaid sáhtát sáddet deike:
tilsynsmelding@helsetilsynet.no.

The Annual Supervision Report 2008 is also available in English on the website of the
Norwegian Board of Health Supervision: www.helsetilsynet.no.

Muhtun artihkkaliid gávnnaat sámegillii Dearvvašvuodageahču neahttabáikkis
www.helsetilsynet.no

Fágaidrasttideapmi eaktuda sosialfágalašvuoda ja fágalašvuoda dearvvašvuoda hárrái

Anita Røysum Oslo allaskuvllas čuoččuha kronihkas aviissas Aften oddajagemánu 7. beaivvi 2009 ahte doaba “sosiála” lea šadda eahpe-sátnin. Son čujuha dasa ahte sátni lea jávkame hálddahusgielas ja jearrá seam-más lea go sosialfágalaš gelbbolašvuolta dađistaga šaddame eambbo ja eambbo oaidnemeahtun.

Dát leat deatalaš gažaldagat. Vaikko doaba/sátni sosiála ii šat leat mielde buresbirgejead-dji stáhta guovddáš ásašusaid namain, de dáidá sosialfágalaš gelbbolašvuolta dál eanet dárbbalaš dál go goassege ovdal. Iežamet geahččodoaimmain oaidnit mii bures movt bálvalusfálaldagat olbmuid geat leat heark-kes diliin, nugo sidjiide geain leat duodalaš gárrenvuodaváttisvuodát, sáhttet leat duodalaččat váilevaččat, jus ii leat ovttasdo-aibma sosialfágalaš ja dearvvašvuodafágalaš gelbbolašvuodaid gaskka. Mediaáššit sosial-bálvalusa ja sosiála dilálašvuodaid birra leat lassánan birrasii 30 proseanttain 2005 rájes. Vaikko sátni sosiála orru ge jávkama hálddašangielas, de sáhttit almmotge eahpit-keahttá dadjat ahte sosiála fenomena ain lea áieguovdil.

Oažžut bisáneastit ja jurdilit sihke sáni ja fenomena sisdoalu ovdáneami hárrái. Ál-goálggus adnui sátni oalle viidát ja dábálaš mearkkašumis dilálašvuodaid birra mat gulle servodahkii ja olbmuid ovttasdoaimbami. Dađi mielde lea sátni ožžon gáržžit sisdoalu; eambbo dan guvlui ahte sisttisoallá bálvalusa ja doaimmaid olbmuid geat leat erenoamáš váttis dilálašvuodain. Eará sánit nugo buresbirgejupmi, fuolahus, integreren ja siskkildeapmi (inkluderen) leat dál muhtin muddui boahtán sosialsáni ovdalaš sisdoalu sadjái.

Vuosttaš geahčasteamis orru dát leame áibbas dohkálaš ovdáneapmi. Min oaivila mielde berre datte vuodalaččat jurdilit dán birra. Sosialfágalaš máhttu ja geavat lea árbevirolaččat atnán guovddážiis ollislaš

jurddašeami olbmuid eallindilálašvuodaid hárrái. Mánnga dáfus lea dákkár lahkoneami govdotat leamaš posiitiiva hástalus dan veahá gáržžit lahkoneapmái olbmuid eallimii ja váttisvuodaide, mii lea leamaš dábálaš iešguđet dearvvašvuodafágalaš profešuvnnain. Jus ovdáneami man dál oaidnit sosialdoahpaga dáfus sáhtta dulkot maiddái sosialfágalašvuoda háddjaneapmin, de oaivvildit mii ahte berret bisáneastit ja dárkilit jurddašit dan hárrái.

Vuodalaš fágalašvuolta lea min árvoštallama mielde buori ja bealuštahtti fágaidrasttidead-dji ovttasbarggu eaktun.

Dearvvašvuodafágaid čikpodatgelbbolašvuolta ja dilálašvuodaid deattuheapmi ovttaskas olbmuid hárrái lea dárbbalaš vuodđun dán ovttasbarggus. Nubbin dárbbalaš vuodđun lea ovttasdoaimman-, fierpmádat- ja servodatgelbbolašvuolta, mat leat sosialfágalaš beali guovddáš dovdomearkkat. Dát ferte ovddiduvvot ja fuolahuvvot iežas vuodu alde, ii ge dušše lassigelbbolašvuoltan eará spesialiserejuvvon gelbbolašvuhtii. Sosialbargit leat dán árbevieru guoddit. Dát leat ge okta ákkain dasa go Stáhta dearvvašvuodageahčču 2008:s lea árvalan sierra autoriserenvuogádaga sosialbargiide, nugo juo ovdalaččas lea dearvvašvuodabargiide.

Dat ii leat nu ahte sosialfágalaš bealli lea juoga maid mii dárbbahit dušše erenoamáš hearkkes diliin iežamet eallimis dahje mii boahtá dušše soapmásiidda ávkin, ja ahte dearvvašvuoda- ja fuolahusfálaldagat leat buohkaid várás. Sosialfágalaš máhtovuodđu, lea just nu go dearvvašvuodafágalaš máhtovuodđu, dárbbalaš min buresbirgen-stáhta ovddideamis midjiide buohkaide ávkin. Iešguđet fágalašvuodaid oktiičatnan lea maiddái stuora hástalus midjiide geahččoorgánan go galgat doaimmahit bearráigeahču iešguđet surggiid ja bálvalus-addiid gaskasaš ja latnjalas doaimmaid hárrái. Dušše jus mii geahččoeiseváldin lihkestuvvat dán fágaidrasttideaddi barggus, de sihkkarastojuvvojit bálvalusvuostáiváldiide dárbbalaš ja bealuštahtti bálvalusat.

Lars E. Hanssen

DPS-geahčču lea bures jođus

2008: s lea spesialistadearvvašvuodabálvalusa riikkaviidosas geahčču vuosttažettiin dárkkistan guovllupsykiatralaš guovddážiid (oaniduvvo dárogillii: DPS), ja geahčču galgá jotkojuvvot miehtá 2009. 2008:s leat 28 DPS guorahallojuvvon. Riikka eanas dearvvašvuodadoaimmahagain lea leamaš unnimusat okta geahčču. Eiseválddiid gáibádusaid ektui gávdnojedje rihkkosat 22 DPS:s, ja fuomášuvvon okta dahje eanet spiehkastagat. Fylkkaid Dearvvašvuodageahčut čuovvolit spiehkastagaid. Dan guđa eará DPS:s eai gávdnon spiehkastagat. Juohke guovllulaš geahččojoavkkuide lea Stáhta dearvvašvuodageahčču nammadan psykiaterra ja psykologaspecialistta fágadárkkisteadjin sihkkarastit ahte fágalaš árvvoštallamiid dahket olbmot geain lea áigeguovdilis fágagelbbolašvuohta ja luohhtamuš fágabirrasis.

Vuosttaš geardde lea Dearvvašvuodageahčču buot fylkkain geigen fuomášumi ovttá ja seamma oassái spesialistadearvvašvuodabálvalusas guokte jagi mannjáaga. Go geahčču bistá guokte jagi, de sáhtttá maiddá čadahuvvon geahčuid vásáhusaid ávkkástallat geahččoáiggis.

Čujuhemiid giedahallan ii leat doarvái bures kvalitehtasihkkarastojuvvon

Geahčču lea vuosttažettiin bálvalusaid guovdu olbmuide geain leat duodalaš psykalaš gillámušat. Go olmmoš čujuhuvvo DPS:ii, de lea pasieanttas vuoigatvuohta oázžut spesialistadearvvašvuodabálvalusa guorahallat iežas dearvvašvuodadilálašvuođa ja dearvvašvuodaveahki dárbbu. Buot čujuhuvvon pasieanttain lea vuoigatvuohta árvvoštallojuvvot. Njuolggadusat leat hábmejuvvon dainna lágiin ahte pasieanttat geain lea stuorámuš veahkkedárbu, galget vuoruhuvvot ja oázžut dearvvašvuodaveahki bealuštahti áigemearrái. DPS ferte fuolahit ahte árvvoštallan ja vuorheapmi sihkkarastá duodalaš buohcci olbmuide dárbbalaš divššu jođánit, ja ahte jođánit addo diehtu pasientii ja su fástadoaktárii dan birra movt pasieanta jurddašuvvo fuolahuvvot.

15:s dien 28 DPS:s eai árvvoštallojuvvon ja vuoruhuvvon čujuhusat daid gáibádusaid mielde mat leat namuhuvvon lágas ja njuolggadu-sain. Dat sáhtttá dagahit ahte sii gohččojuvvojit dikšui soaittáhagaid mielde ja lea eahpesihkar man muddui duodalaš psykalaš buohccit duodai

vuoruhuvvojit. Mánnga DPS:s váilo vuogádagat sihkkarastit spesialistaárvvoštallamiid dađi mielde go ohcamat bohtet sisa, ja vuogádagat fuomášit hoahppučujuhusaid. Muhtun DPS:in lea vuordináigi gitta jahkebeali ovdal go beassá vuosttaš háve spesialistta lusa, ja biddjojuvvonedje dikšunáigemearit mat eai doarvái váldán vuhtii pasieantta dearvvašvuođa ja dilálašvuođa. Čájuhuvvui maiddá ahte mánnga DPS hilgo pasieanttaid boasttu ákkaid vuođu, ovdamearkka dihte danne go čujuhusain ledje váilevaš diedut, dahje ahte pasieanta ii gula dan DPS sisaváldinsuorgái. Doppe gos gávdnojedje váilevašvuođat čujuhusaid giedahallamis, gávdnojedje maiddá váilevašvuođat DPS doaimmaid stivrejumi ja jodiheami dáfus dán oktavuodas.

Gávnnaheamit mat dássáži leat leamaš čujuhusaid giedahallama dáfus, leat oahppá-sat ovdalaš geahču. Orru leame dárbu ahte jodiheaddjit mihá čielgaseappot stivrejit ja čuovvolit dán dáfus. Lea maiddá deatálaš mearkkašit ahte ollu DPS:t giedahallet čujuhusaid systemáhtalaš vuogi mielde.

Beare unnán stivrejupmi ja plánejupmi čielggadan- ja dikšunproseassain

Sihkkarastit bealuštahti čielggadeami ja giedahallama fertejit DPS:t ásahit vuogádagaid dasa movt dát proseassat galget čadahuvvot, movt dat galget dokumenterejuvvot, ja maid galget sisttisdoallat. Dát systematihkka galgá leat oahpis ja áddehahti ja dan galget geavatlaččat čuovvolit buohkat geat servet dáidda čielggadandoaimmaide. DPS:t fertejit fuolahit ahte bargiin geat doaimmahit dáid bargguid, lea doarvái gelbbolašvuohta, ja ahte spesialista kvalitehtasihkkarastá sihke diagnosa bidjama ja dikšuma čadaheami. 16 DPS 28 DPS:s ožžo spiehkastatmearkkašumi danne go doaimmahagat eai lean fuolahen ahte čielggadeapmi ja/dahje dikšu ja čuovvoleapmi lea dohkálaš buot dásiin.

Mánnga DPS:s gávnnašuvvui čielggadanproseassain váilevaš systematihkka ja kvalitehtasihkkarastin ja maiddá dan dáfus movt dát duodášuvvojedje. Muhtun DPS:in váilo vuogádagat ja/dahje sohppojuvvon geavat das guđet dilit galget guorahallojuvvot čielggadeamis. Eará DPS:in ges ledje čielggadanvuogádagat, muhto dat eai dábálaččat geavahuvvon. Mánnga sajis váillui maid ásahuvvon geavat mii sihkkarastá ahte sii kvalitehtasihkkarastet čielggademiid

maid dakkárat dahket geat eai leat spesialisttat. Seamma guoskkai dasa ahte sihkkarastit dárbbášlaš somáhtalaš čielggademiid ja várrašuvvoštallamiid. Iešsoardiimiid árvvoštallama dáfus čájeha geahčču ahte dát gal árvvoštallojuvvojedje ja kvalitehtasihkkarastojuvvojedje, muhto ahte dávjá lei váilevaš dokumenteren das makkár árvvoštallamat konklusuvnnaid vuodđun ledje leamaš.

Mánnga DPS dáfus mearkkašuvvui ahte lei beara stuora kvalitehtaerohus pasieanttaid čielggadeamis, geain lea psykosa dahje duodalaš deprešuvdna, ja ahte ii gávdnon sohppojuvvon vuogádat dáid pasieantajoavkkuid čielggadeapmái. Mánnga geahččojoavkku čujuhedje maiddá ahte jodiheaddjit eai systemáhtalaččat ohcan riskavuodlaš beliid dáid čielggademiin, fuomášan dihte dáhpuhuvvet go dain proseassain boasttuvuodát. Váikkuhussan sáhtta šaddat ahte pasieanta ii oaččo dan veahki maid dárbbahivččii, ja ahte diagnostalaš proseassa manjona dahje šaddá váilevaš dahje boastut. Dat sáhtta dagahit pasientii dárbbášmeahtun gillámušaid ja bahás váikkuhusaid su prognosii. Stáhta dearvvašvuodageahčču atná maid duodalažžan jus DPS:t eai čuoovo ja geavat dábálaččat dohkkehuvvon metodaidda diagnostalaš barggus.

Pasieanta galgá sáhttit vuordit ulbmillaš ja strukturerejuvvon dikšunfálaldaga DPS:in. Dát eaktuda ahte ovttrasáidid pasieanttain ja vejolaš oapmahaččaignin ráhkaduvvo dikšunplána, ja ahte dát čállojuvvo journálii, juogo sierra dokumentan dahje čuokkisin maid lea álki gávdnat journálas. Dain DPS:in main gávnnavuvvui spiehkasteapmi dikšuma ja čuovvoleami hárrái, lei danne go dikšunfálaldagas lei váilevaš systematihkka ja plánejuvvo. Journálaid guorahallamiin gávnnavuvvui dávjá ahte dohko ii lean čállojuvvon viidáset dikšuma oktilaš plánejuvvo. Muhtun sajiin ledje ráhkaduvvon prosedyrat dahje mállet dasa movt čadahit dikšunplána, muhto dát ledje unnán anus. Eanas sajiin váilo diekkár mállet.

Muhtun DPS:t eai sihkkarastán ahte spesialisttat dásedit árvvoštallet pasieanttaid dikšuma čadaheami áiggis. Muhtun DPS:in dagahii spesialistaváni dahje ahte doaktárat dávjá

lotnahuvvet, ahte pasieanttat eai čuovvoluvvon dásedit ja ahte ovttasbargu siskkáldasat ja olggosguvlui maiddá šattai váilevaš. Pasieanttaid dáfus main lei duodalaš deprešuvdna, váillui mánnga DPS:s systemáhtalaš čilgejuvvoimii journálas, dan hárrái makkár dikšun sidjiide lei fálojuvvon, ja sággastallandikšuma mihtomearri, sisdoallu ja struktuvra lei unnán dokumenterejuvvon. Mánnga geahččojoavkku čujuhedje maiddá ahte sággastallandikšuma sisdoallu ii gávdnon sohppojuvvon málle ja vuohki. Epikrisaid dáfus čujuhuvvui mánnga DPS dáfus ahte váilu systematihkka dasa movt dát galget hábmejuvvo, ja epikrisaid kvalitehta rievddadii oalle sakka.

Mánnga epikrisas váilo earret eará diagnostihkkalaš árvvoštallamat ja rávvagat viidáset doaimmaid ja čuovvoleami hárrái. Čujuhuvvojedje deatalaš váilevašvuodát daid DPS:in stivrejuvvoimii ja jodiheamis main gávnnavuvvojedje spiehkasteapmi pasieanttaid dikšuma ja čuovvoleami hárrái.

Stáhta dearvvašvuodageahčču árvvoštallama vuodul leat jagi vuosttaš geahčus boahán ovdan duodalaš váilevašvuodát pasieantadikšuma hárrái muhtun DPS:in. Orru beare sakka leame ovttas-kas terapautta duohken mearridit movt dikšun galgá lágduvvo ja čadahuvvo. Duodalaš dásiin váillui stivrejuvvoimii ja čuovvoleapmi jodiheaddjiid bealis, sihke divššu sisdoalu ja čadaheami dáfus, mearredidolaš dikšunvuogádagaid geavaheami dáfus, journálačállima ja dakkár divššu kvalitehtasihkkarastima dáfus man leat čadahan dakkárat geat eai leat spesialisttat. Ovttasdoaimma vuosttašlinjábálvalusain pasieanttaid čuovvoleami hárrái sáhtta maiddá duodalaččat váikkuhuvvo das go ollu DPS:t eai sihkkarastet epikrisaid čállima kvalitehta.

Buot geahčuin gos gávnnavuvvojedje spiehkasteapmi, leat geahččojoavkkut oktasáččat árvvoštallan DPS' stivrejuvvoimii go čájehuvvo ahte ollu DPS:in ain lea ollu njulgemuš ovdal go dain lea buresdoaimma siskkáldas bearráigeahčču mii sihkkarastá ahte njulggadusat čuvvojuvvojit, ja ahte bálvalusat mat addojuvvojit, leat dohkálaččat.

Dárbu buorebut stivret ja oktiiheivehit bálvalusaid mánáide geat dárbbasit veahki

Norgga suohkanat fertejit guorahallat ja buoridit iežaset stivrejumi mánáidsuodjalusa, dearvvašvuoda- ja sosialbálvalusaid hárrái mánáide ja nuoraide geat dárbbasit veahki. Dál leat váilevašvuodat heiveheamis ja oktiiheiveheamis sihke dakko ahte fuobmát mánáid geat soitet gillát, dakko ahte čielggadit ja čuovvolit ovttaskas mánáid geat dárbbasit mánáidsuodjalusa dahje sosialbálvalusa veahki ja doarjaga maiddái manjel go leat deavdán 18 jagi

Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta ja Stáhta dearvvašvuodageahčču leat ovttasbargan riikkaviidosas geahčus jagis 2008 ja iskan lágidity ja čuovvolit go suohkanat ovttasbarggu bálvalusaid dáfus mánáide ja nuoraide geat leat riskadilis. Geahču leat čadahan fylkkamánit ja Fylkkaid Dearvvašvuodageahčču systemarevišuvdnan 114 suohkanis. Geahčču iskkai ovttasbarget go mánáidsuodjalus, sosial- ja dearvvašvuodabálvalusat bálvalusaid hárrái mánáide ja nuoraide geat geassádeami, ráhttu-deami, gárihuhtinmirkkuid geavaheami dahje earáládje čájehit ahte sii dárbbasit oktiiheivehuvvon veahki. Geahčču fáttmasta fálddagaid ruovttus orru mánáide skuvlaagis ja nuoraide geaidda leat leamaš lágidityvnon mánáidsuodjalusdoaimmat, ja geat lahkonyt, dahje leat agis 18-23 jagi.

Geahčču ii fáttmasthan ovttasbarggu eará guovddáš suohkanlaš bálvalusaiguin riskamánáid várás (skuvllain, pedagogalaš-psykologalaš bálvalusain), ii ge ovttasbarggu suohkanlaš bálvalusain ja mánáid- ja nuoraidpsykiatriijain.

Bealuštahtti bálvalusat mánáid ja nuoraid buoremussan eaktudity ahte mánát oidnojuvvoyt ja ožžot heivehuvvon bálvalusaid rievttis áigái. Mánáid ovdáneapmi ja eallin ii sáhte biddjojuvvot vuordity danne go sii geain lea oktavuohita singuin, ja oidnet váttisvuodaid álggu, eai riektá dieđe geainna, goas ja movt sáhttet ásahit dárbbaslaš ovttasbarggu.

Ledje dušše 11 dán 114 suohkanis maidda geahččoeiseválddiin eai lean mearkkašumity ovttasbarggu heiveheapmái ja čuovvoleapmái (juogo njuolggadusrihkkumat, spiehkasteamity dahje ovttasbarggu buoridanmunni).

Leat čadnon stuora hástalusat hálddašanrájiid rasttildeaddji ja bálvalusdásiid gaskasaš ovttasbargui. Liikká leat dát hástalusat dávjá unnán fuomášumi ožžon ja sii geain lea ovddasvástádus mánggaid bálvalusaid hárrái leat unnán daid čuovvolan geavatlaččat. Suohkanat ožžot friddja organiseret, lágidity ja čuovvolity ovttasbarggu bálvalusrájiid rastá. Lea suohkana válljen stivrenguogádaga duohken gudity jodiheddjiin ain lea ovddasvástádus bálvalusaid ollislašvuoda ja oktilašvuoda dáfus. Geavaheddjiide lea mearrideaddji ahte buot lea lágidityvnon nu ahte ovttasbargu doaibmagoahtá dalle go dasa lea dárbu.

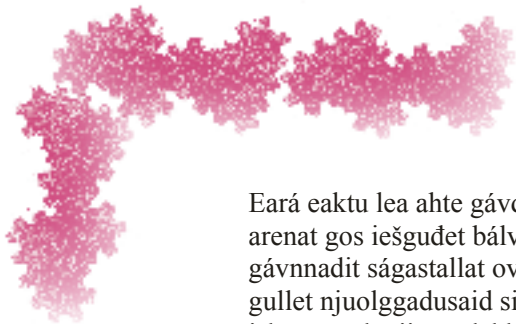
Fylkkamánit ja Fylkkaid Dearvvašvuodageahčču leat iskan iešgudet sturrosaš suohkaniid, main lea iešgudet demografiija ja geografiija ja iešgudet lágan stivrenguogádagat. Dat leat jearahallan suohkanlaš jodiheddjiid iešgudet dásiin ja bargiio oassebálvalusain. Sii leat maid geahčadan stivrendokumeanttaid ja dieduid klieanttaid birra.

Dohkálaš ovttasbarggu dovdomearkkat

Sáhttit árvoštallat lea go ovttasbargu heivehuvvon ja čuovvoluvvon doarvái bures, leat mii geahčadan iešgudet dovdomearkkaid mat sáhttet juoidáid mitality ovttasbarggu plánema, čadaheami ja čuovvoleami birra. Juohke okta dovdomearka ii dárbbas leat sierra láhkagáibádus. Go ovttasbarggus váilyot mánga dovdomearkka, ja suohkan ii fuolat ovttasbarggu eará láhkai, de sáhttá konkluderet ahte suohkan ii sihkkarastte dohkálaš ovttasbarggu mii lea buoremussan mánáide ja nuoraide rievttis áigái.

Bálvalusaid ovttasbarggu eaktu lea ahte bargiio lea máhttu eará suohkanlaš bálvalusaid meriio ja sisdoalu birra. Danne leat mii iskan sihkkarastet go suohkanat ahte bargiio leat doarvái diedut bálvalusaid birra maid mánát ja nuorat sáhttet dárbbasit, ja jávohisvuodageaskku njuolggadusaid birra, diedihangeatnegasvuoda birra mánáidsuodjalussii ja diedihuvvon miediheami birra.

Eará eaktu lea ahte gávdnojit forumat dahje arenat gos iešguđet bálvalusaid bargit sáhttet gávnadit ságastallat ovttasbargguid birra mat gullet njuolggadusaid siskkobeallái. Mii leat iskan gávdnojit go dakkárat, geat dohko servet, jus leat ášahuvvon diekkár arenat, ja movt suohkana jodiheaddjit čuovvolit ovttasbarggu. Mii leat maiddái iskkadan leat go bálvalusat rávisolbmuide geain leat psykalaš dahje sosiála váttisvuodát, heivehuvvon nu ahte fuomášuvvo leat go sis mánát geat dárbbasit erenoamáš veahki.

Vai mánáid ja nuoraid čuovvoleapmi dáhphuvvá bealuštahtti láhkái, fertejit rievttis bálvalusat searvat, ja rievttis doaimmat čadahuvvot, čuovvoluvvot ja evaluerejuvvot. Danne leat mii iskan servet go relevánta bálvalusat ovttaskas mánáid čielggadeapmái ja čuovvoleapmái, ovdamearkka dihte servet go fástadoaktárat ovttasbarggus dalle go mánát dan dárbbahivčče, ja mii lea iskan ráhkaduvvojit go doaibmaplánaat ja fállujuvvo go individuála plána go dat lea áigeguovdil.

Nuorra olbmot geat leat leamaš mánáidsuodjalusa fuolahusa vuolde dahje leat ožžon veahkkedoaimmaid, galget oažžut heiveheami go leat agis 18-23 jagi. Geahččojoavkkut leat danne geahčadan addet go mánáidsuodjalus ja sosialbálvalus/NAV ovttas nuorra olbmuide vejolašvuoda válljet guđiid bálvalusaid sii háliidit vuostáiváldit go bohtet válddálašvuoda ahkái.

Heivehuvvo go doarvái ovttasbargu?

Go dearvvašvuodageahčču čadahuvvo systeamarevišuvdnan, de lea vejolaš iskat leat go váilevašvuodát ovttaskas bálvalusain dahje ovttaskas ovttasbargodoaimmain soaittáhagaid mielde, vai gullet go oktii váilevašvuodaiguin stivrejumi ja jodiheamis. Oassebálvalusaid jodiheaddjit stivrejit ja stivrejuvvot gáibádusaid mielde mat leat sin bálvalusa bohtosiidda, ja dat bidjá nappo liige deattu dasa ahte sihkkarastit ovttasbarggu iešguđet bálvalusaid gaskka. Mii leat oaidnán ahte muhtun báikkiin ii oba leat ge deattuhuvvon lágидit dilálašvuodaid ovttasbargui dan bokte go eai gávdno juogo ovttasbargoforumat, ii ge oahpaheapmi mii lea heivehuvvon dárbbaslaš ovttasbargui. Eará sájiin ges leat ráhkaduvvon plánaat ja rámmat ovttasbargui, muhto dat eai leat čuovvoluvvon, go juo ovttasbargu ii čadahuvvo. Ollu suohkaniin eai jearat ge jodiheaddjit ahte čadahuvvojit go fágaraštideaddji plánaat dahje olahuvvojit go mihttomearit doppe gos lea dárbbaslaš addit rievttis ja oktilaš bálvalusaid mánáide ja nuoraide.

Eará ovdamearkkat dasa ahte suohkanat eai čuovvol ovttasbarggu mánáid ja nuoraid hárrái, leat ahte ii jerrojuvvo diedihit go almmolaš bálvalusat iežaset fuolastumiid mánáidsuodjalussii. Gávdnovaš statistihka vuodul dieduid birra mánáidsuodjalussii eai leat ovdamearkka dihte ságastallamat bálvalusaid gaskka, dan hárrái ahte mitalit go logut dan maid suohkan oaivvilda lea diedáhusaid rievttis dássi.

”Jearahallamiid bokte boahtá ovdan ahte mánáidsuodjalusbálvalusas ledje diedut das gii lea sádden diedáhusaid, muhto dat ii mitaluvvon gávpotoasi jodiheaddjiide, ii ge adnon aktiivvalaččat vuodđun buoridit bálvalusaid.” Dat sáhtá nuppi vuorus dagahit ahte mánát geat gillájit, eai diedihuvvo dahje diedihuvvo menddo maŋjit, ja dat leat fuomášuvvon maŋgga suohkanis: “Jearahallamiin ja duodaštusain boahtá ovdan ahte mánáidsuodjalusbálvalusat álggahuvvojit maŋjit oassebálvalusaid dáfus, namalassii leat oallugat juo nuoraidskuvlaagis.”

Muhtun sájiin NAV-bargit dahje bargit psykalaš dearvvašvuodabálvalusas vásihit ahte sin jodiheaddjit eai álo čuovo mielde man muddui sii servet ovttasbargodoaimmaide dahje systemáhtalaččat árvoštallet leat go sin geava-heddjiin mánát geat dárbbasit veahki:

“Suohkanat eai diede leat go sis mánát bearrašiin gos psykalaččat buohcci váhnemat ožžot suohkanlaš bálvalusaid. Ii leat geahččaluvvon ge gávnnaht dan. Nu ii šatta dáid mánáid dilálašvuodta árvoštallojuvvot vejolaš veahkedárbbu hárrái.

Lea gávnnašuvvon ahte NAV suohkanlaš bálvalusaid hárrái lea iešguđet dási suohkanlaš stivrejumi, mii muhtin suohkaniin orru dagaheame ahte sosialbálvalus ii fuomáš mánáid geat dárbbasit erenoamáš fuolahusa bearrašiin main leat gárrenvuodaváttisvuodát dahje geat ožžot ruđalaš sosialveahki.

Vai suohkan sáhtá sihkkarastit bealuštahtti bálvalusaid mánáide buoremussan, de ii leat doarvái lágидit ja čuovvolit beaivválaš ovttasbargu. Ferte maiddái guorahallojuvvot ahte dat maid sii barget duodai dagaha ahte mánná oažžu rievttis veahki rievttis áigái. Suohkanat fertejit iežaset stivrejumi ja vugiid evalueret nu ahte bálvalusat álohii lea ulbmillaččat ja beaktilat. Muhtun suohkanat čuvvot aktiivvalaččat mielde lágидit go sii ovttasbarggu doarvái bures, ja ollu suohkanat eai daga dan.

Logut ja faktadieđut – Geahččodiedáhus 2008

Sisdoallu

Dát oassi Geahččodiedáhusas čájeha deataleamos doaimmaid maid fylkkamánit, Fylkkaid dearvvašvuodageahčut ja Stáhta dearvvašvuodageahčču doaimmahit bearráigeahččo-eiseváldin ja váiddaásahussan.

Váiddaáššit váilevaš vuoigatvuodaid deavdima hárrái sosialbálvalusas . . .	8	Geahčču dearvvašvuodabálvalusa hárrái	12
Váiddaáššit das go vuoigatvuodaid		Geahččoáššit (ovttaskas áššit) dearvvašvuodabálvalusas	13
dearvvašvuoda áššiid hárrái eai devdojuvvo	10	Diedihanguovddáš	15
Bággen ja fápmogeavaheapmi olbmuid guovdu geain lea psykalaš		Neahttabáikki www.helsetilsynet.no geavaheapmi	16
doaimmashehttejuvpmi	10	Dokumeanttaid geahčadeapmi	16
Geahčču sosialbálvalusa hárrái	11	Stáhta dearvvašvuodageahčču johtočállosat	16
		Rehketdoalloboadus	16

Váiddaáššit váilevaš vuoigatvuodaid deavdima hárrái sosialbálvalusas

Tabealla 1 Váiddaáššit sosialbálvaluslága olis maid fylkkamánit leat giedahallan – mannolat 2004 – 2008 ja giedahallama bohtosat 2008:s iešgudet áššesurggiin.

Fylkkamánne-ámmát	2004	2006	2008						
	Gieda-hallon áššit	Gieda-hallon áššit	Gieda-hallon áššit*	Sosiála bálvalusat			Rudalaš doarjja		
				Gieda-hallon áššit	Rievdaduv-von	Šluhttejuvvon	Gieda-hallon áššit	Rievdaduv-von	Šluhttejuvvon
Østfold	548	426	299	56	22	8	236	24	38
Oslo ja Akershus	2287	1223	857	145	52	7	642	98	37
Hedmarku	229	208	221	29	10	4	182	35	17
Opplánda	205	193	152	27	2	5	123	8	6
Buskerud	378	384	311	63	20	4	241	25	9
Vestfold	365	336	249	56	5	13	178	10	8
Telemárku	286	188	118	37	10	4	77	7	6
Aust-Agder	110	99	50	15	1	3	31	0	0
Vest-Agder	262	166	144	48	11	11	93	2	11
Rogalánda	634	377	202	40	5	4	157	9	5
Hordalánda	569	506	356	89	8	17	250	10	26
Sogn ja Fjordane	111	104	102	54	25	8	45	4	2
Møre ja Romsdal	256	224	160	40	3	22	117	10	12
Lulli-Trøndelága	284	235	172	32	5	18	135	9	20
Davvi-Trøndelága	126	95	89	25	2	5	60	6	6
Nordlánda	314	260	139	44	4	4	87	8	7
Romsa	245	226	173	64	9	17	105	4	11
Finnmárku	124	101	71	18	5	2	50	3	8
Summa	7333	5351	3865	882	199	156	2809	272	229

Fylkkamánniid áššegiedahallan

Tabealla 1 sisttisdoallá áššiid main ovttaskas olbmot leat váidán mearrádusaid maid suohkanat leat dahkan sosialbálvaluslága olis, ja main Fylkkamánni lea leamaš váiddaásahus. Eanas váidimat gusket rudalaš doarjagi, ja dat earát leat eanas sosiála bálvalusaid hárrái. Ovdamearkka dihte sáhttet rudalaš doarjaga áššiid váidimat leat doarjaga biehttaleami dahje sturrodaga hárrái, dahje eanet dihto váidagat mat gusket ovdamearkka dihte ássangoluide, goluide biktasiidda, bátnedikšui, dálkasiidda, viessodáviriidda, mátkkiide dahje eará ekonomalaš dárbbuide. Váidimat sáhttet maiddái leat eavttuide mat leat biddjojuvvon doarjagiidda. Oktiibuot leat 2008:s giedahallon 2809 diekkár váidaga, ja 2007:s lei lohku 3726.

2008:s giedahallojuvvojedje 882 váidaga sosiála bálvalusaid hárrái, ja 2007:s ges 1045. Fuolahusbáiká lei dat ovttaskas

bálvalus mii eanemus váidojuvvui, namalassii 314 ášši. Dasto bohte áššit mat gusket geavatláš veahkkái, 271 ášši, 106 dain ledje geavaheaddjestivrejuvvon persovnnalaš veahkkebargi hárrái. 132 váidaga guske doarjjaolbmo ohcamiidda ja 120 fas helpendoaimmaide.

2008 lea jahki goas ledje unnán váiddaáššit sosiálbálvaluslága olis, ja erenoamážit leat unnán váiddaáššit rudalaš doarjaga hárrái. Unnán bargguhisvuolta ja buorit rudalaš dilálašvuodát sáhttet leat mielde čilgeme manne lohku lea nu unni. Ekonomalaš vearráneapmi 2008 čavčča ii ollen váikkuhit váiddastatistihka. Giedahallon váiddaáššiid logu unnumii fertejit leat eará čilgehusat.

Fylkkamánniin vurdojuvvo ahte sii giedahallet unnimusat 90 % váiddaáššiin golmma mánu sisa. 2005:s giedahalle sii 90 proseantta áigemearis, 2006:s ges 85 proseantta, 76 proseantta

Tabealla 2 Váiddaáššit sosiála bálvalusaid hárrái maid fylkkamánnit leat giedahallan 2008:s
– váiddaáššit iešguđet lágan bálvalusaid mielde juhkkojuvvon.

Fylka	Bálvalus sosialbálvaluslága § 4-2 olis *						Eará mearrá- dusat 4. kap:s	Summa
	§ 4-2 a	dás BPA	§ 4-2 b	§ 4-2 c	§ 4-2 d	§ 4-2 e		
Østfold	19	4	4	5	1	26	1	56
Oslo ja Akershus	31	11	22	19	9	62	2	145
Hedmark	11	6	3	2	5	8	0	29
Opplanda	11	4	3	7	0	6	0	27
Buskerud	23	14	8	1	0	27	4	63
Vestfold	19	5	3	6	0	23	5	56
Telemárku	8	5	9	0	2	18	0	37
Aust-Agder	6	3	0	2	1	6	0	15
Vest-Agder	14	5	12	10	0	12	0	48
Rogalanda	15	9	9	5	0	11	0	40
Hordalanda	17	9	6	31	4	30	1	89
Sogn ja Fjordane	32	9	2	8	0	12	0	54
Møre ja Romsdal	14	3	5	8	1	8	4	40
Lulli-Trøndelága	12	7	2	2	0	16	0	32
Davvi-Trøndelága	10	2	4	4	1	6	0	25
Nordlanda	10	3	10	14	0	10	0	44
Romsa	13	7	15	8	1	25	2	64
Finnmárku	6	0	3	0	0	8	1	18
Summa	271	106	120	132	25	314	30	882

* Bálvalusat leat:

a) geavatláš veahkki ja oahpaheapmi (BPA) geaivaheaddjistivrejuvvon persovnnalaš veahkki,
logut leat mielde a) vuolde

b) helpen

c) doarjjaolmmoš

d) sadji ášahusas dahje ášodagas gos lea birrajjándora fuolahusbálvalus

e) fuolahusbáiká

Tabealla 3 Váiddaáššit das go vuoigatvuodat dearvvašvuodabálvalusa hárrái eai devdojuvvo - áššiid lohku mat fylkkaid
Dearvvašvuodageahčut leat loahpahan, juhkkojuvvon daid láhkamearrádusaid mielde maid vuodul dat leat árvvoštallojuvvon jagiin
2006, 2007 ja 2008

		2006 ²	2007 ²	2008	
		Galle árvvoštallama	Galle árvvoštallama	Galle árvvoštallama	Galle dain lea váidi ollásit dahje muhtun muddui ožžon miedi-huvvot
Mearrádus	Mearrádus guoská				
Divššohasvuoigatvuodaláhka					
§ 2-1 vuosttaš lađas	Vuoigatvuohta dárbblaš dearvvašvuodaveahkkái suohkana dearvvašvuodabálvalusas	62	53	65	19
§ 2-1 nubbi lađas	Vuoigatvuohta dárbblaš dearvvašvuodaveahkkái spesialistadearvvaš-vuodabálvalusas	165	212	192	58
§ 2-2	Vuoigatvuohta árvvoštallojuvvot 30 beaivvi sisa	25	14	10	8
§ 2-3	Vuoigatvuohta ođđa árvvoštallamii	8	7	6	2
§ 2-4	Vuoigatvuohta buohcciviesu válljet	30	18	14	9
§ 2-5	Individuála plána vuoigatvuohta	20	6	13	7
§ 2-6	Vuoigatvuohta buhcciid- sáhttui	394	390	299	51
Kap. 3	Vuoigatvuohta mieldeváikkuihit ja dieduid oázžut	20	32	50	20
Kap. 4	Miedihit/biehttalit dearvvašvuodaveahki	5	5	7	4
§ 5-1	Vuoigatvuohta journála oaidnit	31	38	29	18
Dearvvašvuodabargiidláhka					
Dearvvašvuoda-bargiidlága §§ 42, 43 ja 44, vrd. divššohasvuoigat-vuodalága § 5-2	Vuoigatvuohta divvut ja sihkkut journálas	30	25	33	15
Suohkandearvvašvuodabálvalusláhka					
§ 2-1	Vuoigatvuohta dárbblaš dearvvašvuodaveahkkái	161	151	145	65
Bátnedikšunbálvalusláhka					
§ 2-1	Vuoigatvuohta dárbblaš dearvvašvuodaveahkkái	2	0	0	0
Eará láhkaparagráfat mat addet vuoigatvuodaid dearvvašvuoda-suorggis		1	0	1	0
Summa –ovttaskas mearrádusaid árvvoštallamat ¹		954	951	864	276
Áššiid lohku ²		880	889	773	

¹ Mánga ášši maid Fylkkaid dearvvašvuodageahčut giedahallet, sisttisdoallet árvvoštallamiid mángga vuoigatvuodamearrádusa hárrái. Danne šaddá árvvoštallojuvvon áššiid lohku stuorát go áššiid lohku.

² Logut spiehkastit veahá ovddit jagiid almmuhemiin danne go ovdalaš raportaid diedut njuolgejuvvot jus fuomášuvvot boasttuvuodat dahje váilevašvuodat.

2007:s ja 87 proseantta 2008:s. 11 fylkkamánneámmáha dan 18 ámmáhis giedahalle 2008:s eambbo go 90 proseantta golmma mánu sisa. Álggus 2008 ledje 471 giedahalakehtes ášši, ja loahpas ges 579.

Stáhta dearvvašvuodageahču áššegiedahallan

Stáhta dearvvašvuodageahču, mii lea váiddaáššiid bajit orgána sosialbálvaluslága mielde, oaččui 2008:s golbma ášši mat guske sosialbálvalussii. Dáin ledje guokte váidaga sosialbálvalusa hárrái ja okta bivdda rievdadit Fylkkamánni mearrádusa váiddaáššis mii guoskkai mearriduvvon diibmo-lohkui mii lei juolluduvvon geavaheadjestivrejuvnon persovnnalaš veahkkái. Ii lean ágga rievdadit váidojuvnon ásahusa mearrádusa.

Váiddaáššit das go vuoigatvuodát dearvvašvuoda áššiid hárrái eai devdojuvvo

Fylkkaid dearvvašvuodageahčuid áššegiedahallan

Fylkka dearvvašvuodageahču lea váiddaásahus go olmmoš ii oaččo devdojuvnot vuoigatvuodaid mat leat addon divššohasvuoigatvuodálágas ja muhtun eará láhkamearrádusain. Dat geas lea ovddasvástádus bálvalusa hárrái (suohkanat jna.) galget vuos árvvoštallat ášši oddasis, ovdal go ovddiduvvo váiddaášši Fylkka dearvvašvuodagehččui. Fylkka dearvvašvuodageahču sáhtta geahčadit buot beliid áššis. Fylkka dearvvašvuodageahču mearrádus lea loahpalaš.

Jagi 2007 rádjái lassánedje váidimat dearvvašvuodavuoigatvuodaid váilevaš deavdima hárrái, muhto 2007 rájes 2008 rádjái njiejai lohku 13 proseanttain (889 rájes 773 rádjái). 276 dan 773 áššis (36 proseanta) miedihuvvojedje váidimat

ollásit dahje muhtun muddui, dahje vuosttašásahusa mearrádus duššindahkkojuvvui áššegiedahallanboasttuvuoda dahje eará siva geažil. Dát lea sullii seamma dásis go jagiin 2006 ja 2007, go váidimat miedihuvvojedje nappo 35 ja 30 proseantta áššiin.

Oktiibuot 39 proseantta vuoigatvuodaváidagiin dearvvašvuodasuorggis jagis 2008 guske mátkegoluid gokčamii ruovttu ja dikšunbáikki gaska (divššohasvuoigatvuodálága § 2-6). Dáin buhcciidsáhttováidagiin lei dábálaččat sáhka oalle unna summážiin, moatti čuođi ruvnnos. Váidi oažžu hárvvet miedihuvvot dákkár váidagiid go eará váiddaáššiin (17 proseantta buhcciidsáhttoáššiin 2008:s, 39 proseantta miediheapmi eará vuoigatvuodaváidagiin). Dát proseantalogut leat oalle seammaláganat go 2007:s.

Stáhta dearvvašvuodageahču áššegiedahallan

Stáhta dearvvašvuodageahču lea bajit orgána váiddaáššiid dáfus dearvvašvuodálágaid hárrái ja oaččui 2008:s 22 ovttaskas ášši:

- Áššit main leat oppalaš váidimat bálvalusaid hárrái: 5 ášši
- Bivdimat rievdadit mearrádusaid váiddaáššiin: 11 ášši, main váidi oaččui miediheami ovttá áššis
- Váidimat das go váiddaásahus lea hilgon áššiid: 6 ášši, main váidi oaččui miediheami ovttá áššis
- Váidimat go áššegoluid gokčama golut leat biehttaluvvon: 2 ášši, main váidi oaččui miediheami ovttá áššis

Bággen ja fápmogeavaheapmi olbmuid guovdu gain lea psykalaš doaimmashehttejupmi

Tabella 4 Bággen ja fápmogeavaheapmi psykalaš doaimmashehttejuvnon olbmuid guovdu – sosialbálvaluslága kapihtal 4A – 2008

Fylkkamánneámmát	Suohkaniid mearrádusat– § 4A-5 goalmmát ladás bustávva a		Fylkkamánni rievadan mearrádusaid– § 4A-5 goalmmát ladás bustávat b ja c			Galle dispensašuvnna addon oahpahus-gáibádusas – § 4A-9	Galle báikkálaš geahču– § 2-6
	Galle mearrádusa	Gallii olbmui guske mearrádusat	Galle mearrádusa dohkkehuvvon	Galle mearrádusa eai dohkkehuvvon	Gallii olbmui guske mearrádusat pr 31.12.08		
Østfold	2031	95	30	2	22	14	12
Oslo ja Akershus	5073	290	110	3	83	72	27
Hedmark	990	39	43	1	35	34	2
Opplanda	157	37	59	1	50	48	1
Buskerud	4678	38	142	5	40	36	23
Vestfold	634	38	30	0	22	21	7
Telemárku	274	38	40	0	17	22	4
Aust-Agder	201	23	11	1	9	6	6
Vest-Agder	471	48	45	0	33	2	13
Rogaland	3006	132	188	4	64	63	6
Hordaland	9236	159	202	10	110	102	55
Sogn ja Fjordane	279	25	25	0	24	10	13
Møre ja Romsdal	1437	51	145	5	49	59	12
Lulli-Trøndelága	1006	52	30	0	24	3	22
Davvi-Trøndelága	392	18	77	10	26	51	7
Nordlándá	122	30	141	1	44	36	22
Romsa	1537	31	40	2	38	16	25
Finnmárku	2281	8	11	7	6	6	17
SUMMA	33 805	1152	1369	52	696	601	274

Riektesihkarvuohta bággema ja fápmogeavaheami dáfus olbmuid guovdu geain lea psykalaš doaimmashehttejupmi, lea regulerejuvvon sosialbálvaluslága kapihttalas 4A. Fylkkamánniin leat mánnggat doaimmat dáid láhkamearrádusaid olis, geahča tabealla 4. Dearvvašvuodageahču raporttas 7/2008 čilgejuvvojit fylkkamánniid doaimmat ja reporteremat dárkileappot áigodagas 2000-2007.

Suohkanat raporterejit mearrádusaid vaháteastadeaddji doaimmaid birra heahstediliin (ovttaskas dáhpáhusaid) Fylkkamánnái, vrd. § 4A-5 goalmát láddasa bustáva a. Mearrádusaid lohku lei 2008:s 33 805, ja mearrádusat guske 1152 olbmui.

Fylkkamánnit fertejit dohkkehit mearrádusaid plánejuvvon vaháteastadeaddji doaimmaid heahstediliin mat geardduhuvvojit dávjá ja doaimmaid mat galget gokčat bálvalusa vuostáiváldi vuodđodárbbuid, nugo borramuša ja juhkamusa, gárvodeami, vuoinjasteami, oadđima, čorgatvuoda ja persovnnalaš dorvvolašvuoda, dás maiddái oahpahan- ja hárjehallandoaimmaid. Fylkkamánnit dohkkehede 1369 mearrádusa 2008:s. Olbmuid lohku geaid guovdu lei diekkár mearrádus lei 31.12.2008 696. Mearrádusat ledje:

- Plánejuvvon vaháteastadeaddji doaimmat diliin mat dávjá čuožžilit: 459 mearrádusa
- Doaimmat gokčat bálvalusa vuostáiváldi vuodđodárbbuid: 573 mearrádusa
- Mekánalaš bággerusttegiid geavaheapmi: 97 mearrádusa (27 bustáva b olis, 70 bustáva c olis)
- Váikkuheaddji diedihannrusttegiid geavaheapmi: 226 mearrádusa (47 bustáva b olis, 179 bustáva c olis)
- Oahpahan- ja hárjehallandoaimmat: 14 mearrádusa

Fylkkamánnit adde 601 sierralobi oahpahusgáibádusain maid § 4A-9 bidjá bargiide geat galget čadahit doaimmaid § 4A-5 goalmát láddasa bustávaid b ja c olis.

Fylkkamánnit eai mearridan ovttaga váidaga doaimmaide § 4A-5 goalmát láddasa bustáva a olis. Guokte váidaga doaimmaide § 4A-5 goalmát láddasa bustávaid b ja c mearridii Mánáidsuodjalusa ja sosiála áššiid fylkkanammatgoddii.

Fylkkamánnit čadahedje 224 báikkálaš geahču doaimmaid hárrái § 4A-5 goalmát láddasa bustávaid b ja c olis, vrd. Geahččogeatnegasvuoda § 2-6 vuosttaš láddasa nubbi cealkagis. Dasa lassin čadahuvvojedje 50 eará báikkálaš geahču.

Geahčču sosialbálvalusa hárrái

Systemarevišuvnnat

Fylkkamánnit čadahedje 179 geahču systemarevišuvnnan jagis 2008, geahča tabealla 5. Dáin ledje 176 suohkaniid ektui, 3 eará doaimmasurggiid ektui. 143 geahčus gávnnu-

huvvui lága dahje njuolggadusaid rihkkun. 139 geahčus iskojuvvui čuvvojuvvojit go sihke sosialbálvaluslága ja dearvvašvuodalága gáibádusat. Fylkkamánnit ja Fylkka dearvvašvuodageahčču čadahedje dáid systemarevišuvnnaid ovttas. Oktasaš geahču ledje 114 riikkaviidosas geahču suohkanlaš dearvvašvuoda-, sosial- ja mánáidsuodjalusbálvalusaid hárrái mánáide, nu go lea 5.siiddus válddahallon.

Oktiibuot čadahuvvojedje 65 bearráigeahču lassin riikkaviidosas gehčui. Dáid geahčuid doaimmahusat ja temát leat válljejuvvon earret eará dieduid vuodul mat Fylkkamánniin leat riskka ja hearkivuoda dáfus iežaset fylkkain. Geahčut juohkásedje ná:

- Psykalaččat doaimmashehttejuvvon olbmuid riektesihkarvuohta: 19 geahču
- Gárihuhttinávdnasiid geavaheddjiid riektesihkarvuohta fuolahusásahusain: 18 geahču
- Doarjjaolmmoš ja helpendoaimmat: 8 geahču
- Bálvalusat olbmuid geain leat psykalaš gillámušat: 6 geahču
- Sosial- ja dearvvašvuodagearggusvuohta: 4 geahču
- Orrunsajit ruovttuhemiide: 3 geahču
- Sosiála bálvalusat NAV-kantuvrrain: 2 geahču

Juovlamánu 31. beaivvi 2008 ledje ain 30 geahču sosialbálvalusa dáfus 2007 rájes dahje ovdalaččas mat eai vel lean giddejuvvon. Vástideaddji lohku juovlamánu 31.b 2007 lei 22. Fylkkamánni čuovvola spiehkastemiid eaiggádiid guovdu ja bálvalusaid ovdasvástideddjiid guovdu dassá dilálašvuodát leat njulgejuvvon lágaid ja njuolggadusaid mielde.

Tabealla 5 Sosialbálvalusa bearráigeahčču – galle systemarevišuvnna fylkkamánnit leat čadahat 2006, 2007 ja 2008

Fylka	2006	2007	2008
Østfold	9	9	9
Oslo ja Akershus	14	17	22
Hedmark	9	10	9
Opplanda	7	8	6
Buskerud	13	10	11
Vestfold	8	9	9
Telemark	6	8	7
Aust-Agder	8	7	9
Vest-Agder	8	7	9
Rogalanda	9	10	12
Hordalanda	15	16	14
Sogn ja Fjordane	9	8	8
Møre ja Romsdal	12	13	12
Lulli-Trøndelága	11	13	10
Davvi-Trøndelága	6	8	6
Nordlanda	9	10	11
Romsa	8	10	8
Finnmark	7	8	7
SUMMA	168	181	179

Fylkkamánit eai leat addán gohččumiid sosialbálvaluslaga olis jagis 2008.

Lassin dan 179 systemarevišuvnii leat fylkkamánit maid čadahan čieža eará bearráigeahču doaimmahagain ja 274 báikkálaš geahču bággea ja fápmogeavaheami hárrái olbmuid vuostá geain leat psykalaš doaimmashehttejumit, geahča tabealla 4.

Geahčču dearvvašvuodabálvalusa hárrái

NB! 2008:s čadahedje Fylkkaid dearvvašvuodageahčut 293 systemarevišuvnna, ja gávccii eará doaimmahatrevišuvnna. Systemarevišuvnnat juohkásedje ná:

- Suohkaniid ektui: 215 systemarevišuvnna
- Spesialistadearvvašvuodabálvalusa ektui: 78 systemarevišuvnna

Dasa lassin lea Stáhta dearvvašvuodageahčču čadahan 14 geahču varranjuolggadusaid hárrái, ja Rogalándda dearvvašvuodageahčču lea čadahan guokte systemarevišuvnna dearvvašvuodadilálašvuodaid hárrái petroleumdoaimmahagain.

Dan 215 systemarevišuvnnas mat ledje suohkaniid guovdu, čadahuvvojedje 139 ovttasbargun Fylkka dearvvašvuodageahču ja Fylkkamánni gaskka, dan bokte ahte sihke dearvvašvuoda- ja sosiálágaid gáibádusat guorahallojuvvojedje. Oktii buot 114 dáin geahču ledje oassin riikkaviidosaš suohkanlaš dearvvašvuoda-, sosial- ja mánáidsuodjalusbálvalusaid bearráigeahčus mánáid hárrái nu go lea čilgejuvvon 6. siiddus.

Fylkkaid dearvvašvuodageahčut leat dasa lassin čadahan riikkaviidosaš geahču spesialistadearvvašvuodabálvalusaid hárrái guovllupsykiatriijalaš guovddážiin rávisolbmuid várás geain leat psykalaš gillámušat. 28 dan 78 geahčus mat ledje spesialistadearvvašvuodabálvalusaid guovdu, ledje oassin dán riikkaviidosaš geahčus.

223 geahčus dán 293 geahčus gávnnavuvvojedje láhka dahje njulggadusrihkumat.

Lassin dan 142 mat gullet dan riikkaviidosaš geahču, leat vel čadahuvvon 151 eará systemarevišuvnna. 101 dáin ledje suohkaniid guovdu, ja 50 ges spesialistadearvvašvuodabálvalusa guovdu. Bearráigeahčut suohkaniid guovdu juohkásedje ná:

- Bálvalusat buhcciidruovttus orodettiin: 44 geahču (18 dáin guske dálkkaslaš dikšui).
- Dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat iešguđet ruovttusorru olbmuid: 23 geahču
- Doavttirvávttat: 7 geahču
- Bálvalusat hovkkiiduvvan (dementa) olbmuid: 6 geahču
- Doaktáriid čuovvleapmi biilavuodjinkoartta dáfus: 5 geahču

- Gearggusvuhta: 5 geahču
- Dearvvašvuoda- ja sosialbálvalusat olbmuid geain leat psykalaš gillámušat: 4 geahču

Eará bearráigeahčut guske servodatmedisiinnalaš doaimmaide, njoammuneastadeami plánaide, fysioterapibálvalusaide dahje eará suohkanlaš bálvalusaide.

Geahčut spesialistadearvvašvuodabálvalusa hárrái juohkásedje ná:

- ambulansabálvalus ja AMK-guovddážit: 8 geahču
- fágaidrasttieddji spesialiserejuvvon bálvalusat gárihuhttinmirkkuid boasttugeavaheddjiide : 6 geahču
- rekrutteren ja sadjásaččaid čuovvleapmi: 5 geahču
- veajuiduhttinguovddážit: 4 geahču
- borasdávduhcciid čuovvleapmi: 4 geahču
- mánát buohcciviesuin: 4 geahču
- dieđihuvvon duodalaš dáhpašusat spesialistadearvvašvuodalága § 3-3 olis: 4 geahču

Juovlamánu 31. beaivvi 2008 ledje ain 60 dearvvašvuodabálvalusa geahču 2007 rájes dahje ovddalaččas mat eai lean loahpahuuvvon. Vástideaddji logut ledje 2007 loahpas 37, 28 jagi 2006 loahpas, 30 2005 loahpas ja 40 2004 loahpas. Fylkka dearvvašvuodageahčču čuovvola spiehkastagaid eaiggádiid ektui ja bálvalusaid ovddasvástideddjiid ektui dassáži go dilálašvuodat leat njulgejuvvon lágaid ja njulggadusaid mielde.

Tabealla 6 Dearvvašvuodabálvalusa bearráigeahčču - galle systemarevišuvnna Fylkkaid dearvvašvuodageahčut leat čadahan jagiin 2006, 2007 ja 2008

Fylka	2006	2007	2008
Østfold	13	12	15
Oslo ja Akershus	23	13	32
Hedmarku	10	12	12
Opplándá	6	10	16
Buskerud	10	14	13
Vestfold	12	14	20
Telemárku	13	13	14
Aust-Agder	14	13	13
Vest-Agder	13	12	14
Rogalándá	18	11	20
Hordalándá	20	26	26
Sogn ja Fjordane	10	11	12
Møre ja Romsdal	15	16	17
Lulli-Trøndelága	14	16	15
Davvi-Trøndelága	12	10	10
Nordlándá	22	19	16
Romsa	14	14	16
Finnmárku	7	11	12
SUMMA	246	247	293

Gohččumat ja bággensáhku

Stáhta dearvvašvuodageahčču lea 2008:s addán várrehusa ovtta suohkanii go das ii lean plána dearvvašvuodalaš ja sosiála gearggusvuhtii. Ii dárbbasan addit njulgengohččuma. Beavemearálaš bággensáhku mii addui Oarji Dearvvašvuhtii RHF miessemánus 2008 badjelmeari pasieantalogu ja feaskkirpasieantaid geažil sihkkkojuvvui, gč. Artihkkala Geahččodiedáhusas 2007 s. 12-13.

Geahččoáššit (ovttaskas áššit) dearvvašvuodabálvalusas

Geahččoáššit maid Fylkka dearvvašvuodageahčču lea giedahallan

Geahččoáššit leat áššit maid Fylkka dearvvašvuodageahčču giedahallá pasieantaid, lagas olbmuid dahje earáid váidagiid olis, ja mat gusket vejolaš váilevašvuodaide bálvalusain.

Tabealla 7 Geahččoáššit Fylkkaid dearvvašvuodageahču in – galle ášši loahpahuvvon ja áššegiedahallanáigi jagiin 2006, 2007 og 2008

	Galle loahpahuvvon ášši			Oassi main lei badjel vihtta mánu giedahallanáigi jagis 2007, proseantalohkun
	2006 ²	2007 ²	2008	
Fylkkamáneámmát				
Østfold	109	120	221	63
Oslo ja Akershus	358	314	390	68
Hedmark	105	114	114	83
Opplanda	58	74	52	75
Buskerud	86	95	116	75
Vestfold	92	120	61	33
Telemark	90	77	62	23
Aust-Agder	48	29	42	38
Vest-Agder	79	55	63	22
Rogalanda	97	139	99	34
Hordalanda	172	153	209	37
Sogn ja Fjordane	38	43	53	6
Møre ja Romsdal	62	71	91	67
Lulli-Trøndelága	107	93	119	39
Davvi-Trøndelága	65	41	77	82
Nordlanda	124	94	110	31
Romsa	72	75	92	20
Finnmark	37	21	27	44
SUMMA	1799	1728	1998	52
Dasa lassín loahpahuvvon almmá árvvoštallama haga, danne go váidojuv- von bivdojuvvui váldit oktavuoda váidiin, gávnahan dihte heivvolaš čovdoa.	348	290	281	

¹ Muhtun logut spiehkastit veahá ovddit jagiid almmuhemiin danne go ovdalaš raporttaid diedut njulgejuvvot jus fuomášuvvot boasttuvuodat dahje váilevašvuodat.

2008:s lei odđa áššiid lohku juohke 100 000 ássi nammii 30 Rogalándas ja 32 Oslos ja Akershusas, ja olles 85 Romssas. Riikkas ledje oktiibuot 2166 odđa geahččoášši. Dat vástida 46 odđa ášši juohke 100 000 ássi nammii ja lea dadjat seamma go jagis 2007.

Fylkkaid dearvvašvuodageahččuid diedihuvvon loahpatkeah-
tes áššiid lohku (áššit mat ain leat giedahallojuvvome)
njeiei 1111 rájes 2007 loahpas, 880 áššái 2008 lohppii, mii
lea 21 proseantta njiedjan. (Lohku 880 lea veahá unnit go
duohtavuodas, danne go buot áššit eai lean ollen
diedihuvvot).

Jagis 2008 olahedje 11 fylkkakantuvrra gáibádusa ahte
badjel bealli áššiin galgá leat giedahallojuvvon viđa mánu
sis, ja 2007:s devde 10 kantuvrra dán gáibádusa. (Oslo ja
Akershus Dearvvašvuodageahčču adno oktan fylkkakantuv-
ran.) Jus buot fylkkaid geahččá ovtas, de lea gáibádus
goasii ollásit olahuvvon, nugo maiddái 2007:s. Gáibádus
gusto nappo dušše jus leat eanemustá 2000 odđa ášši, mii
lea 166 unnit go dat mat bohte sisa 2008 mielde.

Geahččoáššit leat dájvja mánggabealat. Tabealla čájeha
ahte juohke áššis leat gaskamearalaččat eambo go guokte

Tabealla 8 Rievttalaš vuoddu man ektui Fylkka
dearvvašvuodageahčču lea árvvoštallan geahččoáššiid,
2007, 2007 og 2008

Láhkamearrádus	2006 ¹	2007 ¹	2008
Mearrádus dearvvašvuodabargiid- lágas			
Dohkálášvuota: láhtten (§ 4)	231	183	245
Dohkálášvuota: iskkadeapmi, diagnostikka, dikšu (§ 4)	1513	1528	1513
Dohkálášvuota: dálk- kasteapmi (§ 4)	217	204	215
Dohkálášvuota: eará (§ 4)	295	254	276
Ovttatmano veahkki (§ 7)	40	41	33
Diehtujuohkin (§ 10)	99	84	84
Doaimma organiseren (§ 16)	149	134	196
Jávohisvuodageasku, diedihanvuogitvuota, diedihanrikti (kapittel 5 og 6)	104	102	115
Pasieantajournála (§§ 39–41)	271	229	253
Dohkálášvuota: gárihuhttinávd- nasiid boasttugeavaheapmi (§ 57)	32	27	47
Dohkálášvuota: eará dilálášvuodat (§ 57)	54	56	53
Mearrádus spesialistadearvvaš-vuodabálvaluslágas			
Bealuštahtti vuoda geat- negasvuota (§ 2-2)	383	478	572
Eará geatnegasvuodat	537	477	621
Summa árvvoštallanvuodu ¹	3925	3797	4223
Galle ášši árvvoštallojuvvo ²	1799	1728	1998

¹ Logut spiehkastit veahá ovddit jagiid almmuhemiin danne go ovdalaš raporttaid diedut njulgejuvvot jus fuomášuvvot boasttuvuodat dahje váilevašvuodat.

² Mánge ášši maid Fylkkaid dearvvašvuodageahčču giedahallat, sisttisdoallet árvvoštallamiid mánge vuogitvuodamearrádusa hárrái. Danne šaddá árvvoštallojuvvo áššiid lohku stuorát go áššiid lohku.

árvvoštallanvuodu. Bealuštahtti doaibma lea dat temá mii
dávjjimusat árvvoštallojuvvo. Dasto bohtet árvvoštallamat
mat gusket pasieantajournála čállima geatnegasvuodaide.
Áššit mat gusket gárihuhttinmirkkuid ja eará gažaldagat
dohkálášvuoda hárrái, leat hárve, muhto dat mat leat, leat
duodalaččat ja dahket stuora oasi Stáhta
dearvvašvuodageahču reakšuvnnain.

Geahččoáššit maid Stáhta dearvvašvuodageahčču lea giedahallan

Stáhta dearvvašvuodageahčču giedahallá duodaleamos geahččoáššiid, maid Fylkkaid dearvvašvuodageahččut sáddejit. Jagis 2008 giedahallojuvvojedje 224 ášši (271 2007:s). 2008:s mearriduvvojedje 65 ášši almmá reakšuvnna haga (95 jagis 2007). 58 dearvvašvuodabargi masse 63 autorisašuvnna jagis 2008 (70 autorisašuvnna 2007:s).

Stáhta dearvvašvuodageahčču attii 143 reakšuvnna ovttas olbmuid jagis 2008. Vuollelaš bealli (77) reakšuvnnain ledje doaktáriidda. 47 doaktára ožžo várrehusaid ja 20 masse autorisašuvnna. Gávccii doaktára masse vuoigatvuođa čálihit olbmuid A ja B joavkku dálkasiid, golmmas dain dan vuodul go ledje eará davviriikkas massán dain vuoigatvuođa. Okta doavttir oáččui gáržžiduvvon vuoigatvuođa čálihit dálkasiid.

Ágga váldit autorisašuvnna dearvvašvuodabargiin juohkásii ná:

- gárihuhttinávdnasiid boasttogeavaheapmi: 37
- láhtten, vuosttažettiin ránggáštahtti dagut, mat eai adnon heivvolažžan dearvvašvuodabarggu joatkimii: 8
- seksuálalaččat geavahan pasieantta: 4
- dohkketmeahtun doaibma/ roavva váilevaš fágalaš ipmárdus :3
- massán eará davviriikkalaš autorisašuvnna, mii lei duogážin massit Norgga autorisašuvnna: 6

Loahppa autorisašuvnnaid massimat ledje dearvvašvuodabargiidlága iešguđet duodalaš rihkkumiid geažil.

Oktiibuot 11 dearvvašvuodabargi ožžo autorisašuvnnaset suspenderejuvvot dan botta go ášši lei giedahallamis (guhtta doaktára, njeallje buohccidivššára ja okta bátnedoavttir). Ovtta doaktáris guhkiduvvui autorisašuvnna suspensašuvdna. Okta bátnedoavttir massii vuoigatvuođa čálihit A ja B joavkku dálkasiid.

Stáhta dearvvašvuodageahčču mearrádusain váidojuvvojedje 33 mearrádusa Stáhta dearvvašvuodabargiid nammagoddái (2007:s váidojuvvojedje 49 ášši). Dain ledje 28 mearrádusa hálldahuslaš reakšuvnnaid hárrái (dás guokte suspensašuvdnamearrádusa), ja dat eará vihtta ledje dan hárrái go odđa autorisašuvdna-/liseansaohcamat ledje biehttaluvvon. Dan 33 áššis mat sáddejuvvojedje 2008:s, leat 26 mearriduvvon. Nammagoddi nannii Stáhta dearvvašvuodageahčču mearrádusa 23 dain áššiin. Guokte mearrádusa rievdaduvvojedje, ja okta mearrádus rievdaduvvui belohahkii. Okta váidi gesii suspensašuvdnamassima váidaga ruovttoluotta ovdal go dat giedahallojuvvui nammagottis. Nammagoddi mearridii dasa lassin logi ášši maid Stáhta dearvvašvuodageahčču lei sádden 2007:s. Buot dát mearrádusat nannejuvvojedje. Nammagoddi hilgguui ovtta 2007 váidagiin, ja okta váidi gesii iežas ášši.

Stáhta dearvvašvuodageahčču lea ožžon dieđu ovcci dearvvašvuodabargis ahte sii addet eret autorisašuvnna/liseanssa. Čieža doaktára leat addán eret A ja B joavkku dálkasiid čálihanvuoigatvuođa.

Dearvvašvuodabargiid odđa autorisašuvnna dahje ráddjejuvvon autorisašuvnna ruovttoluotta oazžuma 65 giedahallojuvvon ohcamis biehttaluvvojedje 22 oalát, 6 ožžo ráddjejuvvon autorisašuvnna, 23 ožžo odđa autorisašuvnna almmá ráddjeyumiid haga, ja 14 ožžo ráddjejuvvon autorisašuvnna doaimmahit dihto eavttuid mielde.

Stáhta dearvvašvuodageahčču oáččui dearvvašvuodabargiin, geat ovdal ledje massán vuoigatvuođa čálihit dálkasiid A ja B joavkkus, njeallje ohcama fas beassagoahtit čálihit dálkasiid. Stáhta dearvvašvuodageahčču giedahalai 2008:s guhtta ohcama dálkkaščálihanvuoigatvuođa birra, main njeallje biehttaluvvojedje ja guokte mieđihuvvojedje. 2008: giedahalai Stáhta dearvvašvuodageahčču 15 ášši doaimmahagaid vuostá, ja 2007:s ges 41. Stáhta dearvvašvuodageahčču moittii 12 doaimmahaga váilevaš siskkáldas organiserema ja stivrejumi geažil. Golmma áššis ii lean ágga moaitit. Eanas háviid lea Fylkka dearvvašvuodageahčču mii čuovvola ja loahpaha áššiid mat gusket dearvvašvuodabálvalusa organiserema dahje stivrejumi váilevašvuođaide. Diekkár áššiid lohku lea danne oalle unni Stáhta dearvvašvuodageahččus loahpahuvvon áššiid ollislaš logu ektui.

Stáhta dearvvašvuodageahčču ovtasbargá politiijaiguin muhtun áššiin, earret eará rávve berre go álggahuvvot dutkan áššis, dahje cavgila leat go dearvvašvuodálágat rihkkujuvvon ránggáštahtti láhkái. Stáhta dearvvašvuodageahčču lea gáibidan áššáskuhttima čieža áššis 2008:s, ja váidan guhtta dearvvašvuodabargi politiijaide go váruhuvvui ránggáštahtti dahku.

Stáhta dearvvašvuodageahčču anii áššedovdi viđa geahččoáššis 2008.s. Viidáseappot gohčui Stáhta dearvvašvuodageahčču guokte dearvvašvuodabargi čadahit áššedovdi medisiinnalaš dahje psykologalaš iskkademiid.

Tabealla 9 Galle geahččoášši Stáhta dearvvašvuodageahčču lea loahpahan ja galle reakšuvnna – 2002–2008

	Loahpahuvvon áššit	Reakšuvnnat	Ii reakšuvdna
2002	173	103	71
2003	172	125	55
2004	237	148	101
2005	242	168	87
2006	252	184	76
2007	271	181	95
2008	224	155	65

¹ Muhtun áššiin leat addon mánga reakšuvnna.

2008:s oaččui Stáhta dearvvašvuodageahčču 292 odđa ášši giedahallamii, ja 2007:s lei lohku 215. Gaskamearálaš áššegiedahallanáigi 2008:s lei badjelaš vihtta mánu, ja 2007:s lei vihtta ja bealle mánu. Juovlamánu 31. beaivvi 2008:s ledje Stáhta dearvvašvuodageahčhus 168 geahččoássi giedahallamii, ja ovddit jagi ges 99

dáhpáhusaide mat livčče sáhttán dagahit mearkkašahtti persovdnavahága. Jagis 2007 diedihuvvojedje 271 eahpedábalaš jápmima (13 proseanta diedihemiin).

21 prosentta buot diedáhusain ledje dan geažil go dálkasat leat boastut geavahuvvon.

Tabealla 10 Stáhta dearvvašvuodageahčču reakšuvnnaid logut dearvvašvuodabargiid vuostá – iešguđet dearvvašvuodabargit – 2008

	Várrehus	Autorisašuvnna dahje liseansa massin	Dálkkasčálihan-vuoigatvuoda massin	Ráddjejuvvon autorisašuvdna dahje liseansa	Ráddjejuvvon dálkkasčálihan-vuoigatvuodha	Oktiibuot
Doavttir	47	20	8	1	1	77
Bátnedoavttir	4					4
Psykologa	1	1				2
Buohccidivššár	7	21				28
Veahkkedivššár	1	10				11
Suodjalusdivššár		1				1
Čalbmeeadni		1				1
Fysioterapauta	1	1				2
Eará dearvvaš-vuodabargit	3 ¹	8 ²				11
Autoriserekeahtes	6					6
Oktiibuot	70	63	8	1	1	143

¹ Okta kiropaktor ja guokte ambulánsabargi

² Guokte ambulánsabargi, okta apotehikateknihkkár, okta ergoterapauta, guokte fármasevttá, okta dearvvašvuodáčáli ja okta bátnedikšočáli

Tabealla 11 Sivva manne autorisašuvdna lea válidojuvvon eret dearvvašvuodabargiin, iešguđet dearvvašvuodabargiid logut - 2008

	Buohccidivššár	Veahkkedivššár	Doavttir	Eará	Summa
Gárrenvuodha	15	7	10	5	37
Buožanvuodha			1		1
Seksuála-láččat geavahan pasieantta	1		1	2	4
Láhttenvuohki	2	3		3	8
Dohkket-meahtun-vuodha	1		2		3
Ii doahttan várrehusa			3		3
Massán olgoriikkas	2		2	2	6
Eará			1		1
Summa	21	10	20	12	63

Diedihanguovddáš

Stáhta dearvvašvuodageahčču Diedihanguovddáš lea diehtočoakkáldat dáhpáhusaide mat leat diedihuvvon spesia listadearvvašvuodabálvaluslaga § 3-3 olis.

Dearvvašvuodaásahusat leat geatnegasat addit čálalaš diedáhusa Fylkka dearvvašvuodagehčču mearkkašahtti persovdnavahágiid birra ja dáhpáhusaid birra mat livčče sáhttán dagahit mearkkašahtti persovdnavahága pasientii dearvvašvuodabálvalusa addima olis dahje jus okta pasi-eanta vahágahtta nuppi.

Jagis 2007 registrerejuvvojedje 2039 diedáhusa (1854 jagis 2006). Badjel goalmmásas oassi (38 proseantta) gusket mearkkašahtti persovdnavahágiidda, ja bealli fas guoská

=6 proseantta diedáhusain mat registrerejuvvojedje 2007:s, gusket dáhpáhusaid riegádahttimiid oktavuodas. 61 prose-anttas dain diedáhusain mat guske riegádahttimiidda, guoskkai diedáhus eadnái, ja 39 proseantta ges mánnái. Leat registrerejuvvon 18 dáhpáhusa main lei eahpedábalaš jápmiin, go mánná jámii riegádettiin.

14 proseanta diedáhusain mat dain jagi registrerejuvvojedje, ledje dáhpáhusat psykalaš dearvvašvuodasuodjalusas. Ledje 102 diedáhusa iešsorbmemma birra, 51 diedáhusa iešsorbmengeahččaleami birra ja 30 diedáhusa iežas roasmmuhttima birra. Eanas dain diedáhusain guske pasieanttaide geat ledje sisačállon psykiatralaš ossodagaide, dahje pasieanttaide geat ledje psykiatralaš divššus somáhtalaš ossodagain.

Jagis 2007 ledje soames rievdadeamit Diedihanguovddázis. Boares diedihanskovvi, mii lei leamaš anus ođđajagemánu 2001 rájes, ođastuvvui, ja ođđa skovvi váldui atnui čakčamánu 2007. Ođđasit hábmejuvvon diehtoguovddáš, heivehuvvon ođđa skovvá, váldojuvvui atnui golggotmánu 2007.

Jagi 2008 logut almmuhuvvojit cuonománu 2009.

Neahttabáikki www.helsetilsynet.no geavaheapmi

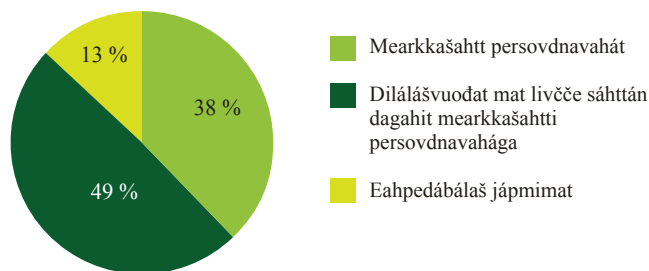
Neahttabáikkis ledje 2008:s sullii 4,8 miljovna siidočajeheami. (2007:s ledje su. 4,1 miljovna). Eanemus gešččojuvvon siiddut leat (logut ruođuid siste):

- almmuheamit (1 300 000)
- gešččoraporttat (1 300 000)
- fylkkaid dearvvašvuodageahčut (420 000)
- njuolggadusat (360 000)
- ođđasat (320 000)

Dokumeantaid gešččadeapmi

Stáhta dearvvašvuodageahčču ošččui 2008:s 1481 diŋgojumi gešččadit dokumeantaid. Jearramat bohte mediaorgánain mat servet Elektrovnnalaš poastajournálii (EPJ). 2007:s ledje 1367 diekkár diŋgojumi.

G 1 Diedáhusat registrerejuvvon 2007:s iešguđetlágán vahágit

Stáhta dearvvašvuodageahču johtočállosat

- IK-1/2008 Dálkasiid válljen buhcciid substitušvudnadikšui mat leat LAR-doaimmaid bokte sisačállojuvvon. Njuolggadusat Fylkkaid dearvvašvuodageahčuid vuoigatvuođaváidagiid gieđahallamii.
- IK-2/2008 Njuolggadusat gieđahallat áššiid dearvvašvuodabargiidlága § 67 mielde
- IK-3/2008 Njuolggadusat Dearvvašvuodagehčču mearrádusaid ja váiddaáššiid gieđahallamii fylkka olis divššohasvuoigatvuođalága kapihttala 4A mielde.

Tabealla 12 Rehketdoalloboadus 2008 – bušeahhtakapihttalat 721 ja 3721 Stáhta dearvvašvuodageahčču (1000 kruvvnot)

Kategoriija boadut /golut	Bušeahhta	Rehketdoallu	Erohus
Fásta bálkágolut	48 816	46 536	2 280
Rievddadeaddji bálkágolut	2 488	5 466	(2 978)
Viessohoiden jna. (viessoláigu, elrávd-nji, čorgen, bearráigeahččan)	7 870	7 900	(30)
Eará golut	20 658	17 086	3 572
Goluid summa	79 832	76 988	2 844
Boadut	(3 323)	(3 581)	258
Netto golut / unnit geavaheapmi	76 509	73 407	3 102

Golut váiddagieđahallamii ja Fylkkaid ja Fylkkamánniid dearvvašvuodageahččamii gokčojuvvojit Fylkkamánneámmáhiid bušeahhtakapihttalis 1510.

Dearvvašvuodageahču almmuhuvvon diedáhusat

Dearvvašvuodageahču raporttat

Ráiddus almmuhuvvojit gávnaheamit ja vásáhusat váiddagiedahallamiin ja sosial- ja dearvvašvuodabálvalusaid bearráigeahču. Neahttabáikkis www.helsetilsynet.no gávdnojit buot almmuhuvvon raporttat olles hámis dárogillii, ja leat čoahkkáigeasut sámegillii ja engelasgillii.

Čoahkkáigeassu – riikkaviidosaš geahču suohkanlaš dearvvašvuoda-, sosial- ja mánáidsuodjalusbálvalusain mánáid várás. (Dearvvašvuodageahču raporta 5/2009)

Čoahkkáigeassu - riikkaviidosaš geahču 2008 spesialistadearvvašvuodabálvalusain guovlluspsykiatralaš guovddážiin (oaniduvvo dárogillii DPS) rávisolbmuid geain leat psykalaš gillámušat. (Dearvvašvuodageahču raporta 4/2009)

Čoahkkáigeassu – guovttijagi iskkadeapmi iešsoordináššiin psykalaš dearvvašvuodasuodjalusas. (Dearvvašvuodageahču raporta 3/2009)

Torleiv Robberstad: Helse- og omsorgsstatistikk -eit verktøy for områdeovervaking (Dearvvašvuoda- ja fuolahusstatistihkka – reaidun suorgeberráigeahču) (Dearvvašvuodageahču raporta 2/2009)

Hans Petter Schjønby: Dearvvašvuoda-collegium 1809-1815 Norgga dearvvašvuodadoaimmahaga vuosttaš guovddáš hálldahus- ja bearráigeahččoorgána (Dearvvašvuodageahču raporta 1/2009)

Dárbblašlaš bággen?
- Guorahallan fylkkamánniid dieduid vuodul dan hárrái man muddui geavahuvvo fápmu ja bággen psykalaš doaimmashehttejuvvon olbmuid guovdu jagiin 2000-2007 (Dearvvašvuodageahču raporta 7/2008)

Čoahkkáigeassoraporta – njoammuneastadeami bearráigeahču 10 dearvvašvuodadoaimmahagas jagis 2006.
Stáhta dearvvašvuodageahču ja Bargoberráigeahču (Stáhta dearvvašvuodageahču raporta 6/2008)

Diedihanguovddáš – čoahkkáigeassoraporta 2001–2007 (Dearvvašvuodageahču raporta 5/2008)

Čoahkkáigeassu 2007 riikkaviidosaš bearráigeahčus Sosialbálvaluslaga mielde fuolahusovddasvástáduslussen- ja doarjjaolmmošbálvalusain. (Dearvvašvuodageahču raporta 4/2008 čoahkkáigeassu)

Čoahkkáigeassu 2007 riikkaviidosaš bearráigeahčus suohkanlaš dearvvašvuoda- ja sosialabálvalusain rávisolbmuid geain leat psykalaš váttut. (Dearvvašvuodageahču raporta 3/2008 čoahkkáigeassu)

Čoahkkáigeassu 2007 riikkaviidosaš bearráigeahčus suohkanlaš dearvvašvuoda- ja sosialbálvalusain rávisolbmuid geain leat psykalaš váttut. (Dearvvašvuodageahču raporta 3/2008 čoahkkáigeassu)

”Dan botta go vuordit ...” –bealuštahti divššohasmeannudeapmi fáhkkaustehusas?
Riikkaviidosaš geahču čoahkkáigeassu fáhkkaustehusaid dohkálašvuoda ja kvalitehta hárrái somáhtalaš spesialistadearvvašvuodabálvalusas (Dearvvašvuodageahču raporta 2/2008 čoahkkáigeassu)

Diedihanguovddáš - jahkeraporta 2006 (Dearvvašvuodageahču raporta 1/2008)

Almmuhuvvon reivvet

Dearvvašvuodageahču ovddida mángga áššis oainnuid eará sosial- ja dearvvašvuodaeseiválldiide ja bálvalusaide reivviid bokte. Muhtun dáid reivviid almmuhit mii neahttabáikkis www.helsetilsynet.no Publikasjoner ... \ Brev vuolde. Vuolles oainnat muhtun reivviid temáid.

Oaivilat Dearvvašvuoda- ja fuolahusministara bargui ovttasdoaimman-odastusain (juovlamánu 9. beaivvi 2008)

Fuolastusat dorvoohcciid dilálašvuodaid hárrái (borgemánu 11. beaivvi 2008)

Mánáidsuodjaluspedagogaid ja sosionomaid autoriseren (geassemánu 12. beaivvi 2008)

Váilevaš beassanstivrejupmi elektrovnalaš pasieantajournálaide dagaha jávohisvuodadoallama vára buohcciviesuin (njukčamánu 6. beaivvi)

Dasa lassin almmuhuvvojit gulaskuddancealkámušat, geahča sierra artihkkala 38 siiddus, ja soames reivvet geahččoáššiin (moaitámušat dahje gohččumat doaimmaide ja reakšuvnnat dearvvašvuodabargiid guovdu).

Medisinaldiedáhusat / Dearvvašvuoda- ja sosialdiedáhusat

Fylkkamánni ja juohke fylkka Dearvvašvuodageahču almmuha jahkásaččat čállosa mas leat diedut fylkka bálvalusaid birra, ja bearráigeahču ja váiddagiedahallama birra. Namma lea medisinaldiedáhus dahje dearvvašvuoda- ja sosialdiedáhus dahje sullasaš, ja dat lea jurddašuvvon vuostazattiin fylkka bálvalusaide ja almmolašvuhtii, ja guovddáš eiseiválldiide.

Diedáhusat gávdnojit ollásit dáppe www.helsetilsynet.no, menyas Helsetilsynet i fylkene.

Artihkkalat

Artihkkalat man Stáhta dearvvašvuodageahču bargit čállet, almmuhuvvojit dahje goallostuvvet neahttabáikkis www.helsetilsynet.no, menyas Publikasjoner ... \ Artikler.

Árval evttohasaid

KARL EVANG-BÁLKÁŠUPMÁI 2009!

Karl Evang-bálkášupmi (NOK 50 000) geigejuvvo Karl Evang-semináras man Stáhta dearvvašvuodageahčču lágida golggotmánu 20. beaivvi Oslo allaskuvllas. Seminárii beassá nuvtá, ii dárbbáš diedihit ja dat lea buohkaide rabas. Loga eanet bálkášumi ja seminára birra dáppe www.helsetilsynet.no/evang Sádde evttohasa nama ovdal borgemánu 21. beaivvi deike evangprisen@helsetilsynet.no dahje Stáhta dearvvašvuodagehčču/ Statens helsetilsyn, P.b. 8128 Dep, 0032 OSLO

Geahččoraporttat

Sosial- ja dearvvašvuodabálvalusaid juohke áidna bearráigeahču raporta (snoagga 500 jagis) almmuhuvvojit neahtas www.helsetilsynet.no. Doppe sáhtá daid oheat fáttá, suohkana, dearvvašvuodadoaimmahaga, fylkka dahje jagi mielde.

Stáhta dearvvašvuodageahčču

Statens helsetilsyn

Norwegian Board of Health Supervision

Postboks 8128 Dep
0032 OSLO

Telefovndna: (+47) 21 52 99 00

Fákssa: (+47) 21 52 99 99

E-poasta: postmottak@helsetilsynet.no

Interneahtta: www.helsetilsynet.no

Galledančujuhhus: Calmeyers gate 1, Oslo